
ÖTÜKEN

PARERGA VE PARALIPOMENA

YAN ÇALIŞMALAR VE EKLER

CİLT I

Arthur Schopenhauer

Almanca Aslından Tercüme Edenler
Gürkan Başay – Murat Kaymaz

Bilimsel Redaksiyon
Prof. Dr. Milay Köktürk

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1440
KÜLTÜR SERİSİ: 838

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 16267

ISBN: 978-605-155-845-5

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

Özgün Adı: Parerga und Paralipomena I

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Göktürk Ömer Çakır

Son Okuma: Hüseyin Özdemir

Kapak Tasarımı: Ceyhun Durmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Karakış Basım

Baskı: İmak Ofset Basım Yayın San. ve Tic. Ltd. Şti.
Sertifika Numarası: 12531 Tel: (0212) 444 62 18

İstanbul- 2019

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Arthur SCHOPENHAUER, 1788'de Danzig'de (Bugünkü Gdansk) doğdu. 1813'te Jena Üniversitesinde doktorasını tamamladı ve 1819'da *İrade ve Tasavvur Olarak Dünya* adlı büyük çalışmasını yayımladı. 1833 yılında, bağımsız bir akademisyen olarak 1860 yılındaki ölümüne kadar yaşadığı ve çalışmalarını yazdığı Frankfurt am Main'e yerleşti. Burada *Kısa Yazılar*, *Parerga ve Paralipomena* ile bu eserine dâhil ettiği "Yaşam Bilgeliği Üzerine Aforizmalar" adlı çalışmalarını kaleme aldı.

Gürkan BAŞAY, 1971 İstanbul doğumludur. İstanbul Üniversitesi ve Goethe Üniversitesinde öğrenim görmüştür. Farklı yayınevi ve dergilerde çalışan Başay, 25 yıldır bilirkişilik ve tercümanlık yapıyor. Kafka çevirileri, Türkçeden Almancaya Nazım Hikmet çevirileri ve çeşitli teknik eserlerin çevirilerini deruhte etmiştir. Halen yabancı dil alanında eğitmen olarak çalışmaktadır.

Murat KAYMAZ, 1973 İstanbul doğumludur. Lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi Biyoloji Bölümünde tamamlamıştır. Ötüken Neşriyat tarafından yayımlanmış diğer çalışmaları; *Bal Kaşığım* ve *Kaleme Karşı* adıyla felsefi ve edebî konular üzerine prosa metinlerden mürekkep telif eser ve Fuzulî'ye ait *Beng ü Bade* isimli mesnevisinin güncel Türkçeye manzum tercümesidir. İstanbul Üniversitesi Felsefe Bölümünde Schopenhauer üzerine doktora çalışmasını sürdürmektedir.

İÇİNDEKİLER

Parerga ve Paralipomena İçin Kısa Bir Ön Söz (*Matthias Koßler)* / 9

•

Tercüme Hakkında / 11

•

İdeal ve Realite Teorilerinin Tarihi Üzerine Bir Taslak / 15

•

Felsefe Tarihi Üzerine Fragmanlar / 41

•

Üniversite Felsefesi Üzerine / 133

•

Bireylerin Kaderlerinde Görünen Kasıt Üzerine Transandant Spekülasyon / 187

•

Ruh Görme ve Bununla İlgili Konular Üzerine Deneme / 209

•

Yaşam Bilgeliği Üzerine Aforizmalar / 285

•

Arthur Schopenhauer Kronolojisi / 456

•

Dizin / 459

PARERGA VE PARALIPOMENA İÇİN KISA BİR ÖN SÖZ

ARTHUR SCHOPENHAUER'in son dönem çalışması *Parerga ve Paralipomena*, ölümünden dokuz yıl önce, 1851'de yayımlandı. Temel eseri *İrade ve Tasavvur Olarak Dünya* (1819) takdir edilmeksizin 30 yıl geçmişti. Ancak *Parerga ve Paralipomena* ve mahsusen bu eserin içinde yer alan "Yaşam Bilgeliği Üzerine Aforizmalar" ile geç gelen bir şöhrete kavuştu. Geçen bu uzun süre içinde Schopenhauer, felsefi sistemi hakkında etraflıca düşünmeye devam etti. Sistemini her şeyden evvel doğa bilimleri bakımından teyit etmeye çalıştı, düşüncelerinin tamamlanması ve apaçık hale gelmesi için ilaveler ve zeyiller yazdı. 1844'te temel eserinin ikinci baskısı sistematik tasvirlerine ilaveler içeren ikinci bir cilt ile yeniden basıldı. *İrade ve Tasavvur Olarak Dünya*'nın üçüncü baskısı (1859) için yazdığı ön sözde, ikinci ciltte yer bulamayan ilavelerin, iki cilt olarak tasarladığı *Parerga ve Paralipomena*'da ortaya konulduğunu söyler.

Schopenhauer'in kendi ifadesine göre o, temel eserinin birinci baskısında ortaya koyduğu felsefi görüşleri kesinlikle değiştirmemiştir. Sonra gelen tüm çalışmalar, temel eserde kalan boşlukların doldurulması ve buna yapılan temel ilavelerdir. Bu bakımdan Schopenhauer, eserin ön sözünde *Parerga ve Paralipomena*'yı da "önemli sistematik eserler"i arasında saymıştır. Eserin başlığında kullanılan Yunanca kelimelerin (Parerga: Yan Çalışmalar, Paralipomena: Ekler) seçimi de filozofun bu tanımıyla uygunluk gösterir. Ancak son araştırmalarda, filozofun bu öz değerlendirmesi hakkında bazı şüpheler vardır. Çelişik tutumlar, özellikle "Yaşam Bilgeliği Üzerine Aforizmalar" ve temel eserde yer alan "Yaşama İradesinin Reddi Öğ-

retisi" arasında ve bunlara ilaveten din karşısında alınan daha dostane tavır olarak kökensel farklılaşmalar biçiminde dikkat çeker. Söz konusu gerekçelere binaen *Parerga ve Paralipomena* sadece geniş kapsamı açısından değil bilakis felsefi içerik bakımından da Schopenhauer'in "ikinci temel eser"i olarak tanımlanır. Kimilerine göre abartılı olduğu düşünülebilse de edebî niteliği ve ilham veren düşünce zenginliği nedeniyle eserin önemi tartışılmazdır.

Tercümanlar Gürkan Başay ve Murat Kaymaz'a, yayıncı Ötüken Neşriyat'a, Schopenhauer eserlerinin Türkçeye çevrilmesine ve Türkçe konuşulan kamuoyuna, filozofun eserlerinin tam bir baskısının ilk kez erişilebilir kılınmasına katkılarından dolayı *Schopenhauer-Gesellschaft* olarak teşekkür ediyoruz.

Frankfurt a. Main, im Februar 2019

Matthias Koßler

Präsident der Schopenhauer-Gesellschaft

(Schopenhauer Cemiyeti Başkanı)

TERCÜME HAKKINDA

"...Her kim benden bir şey öğrenmek ve anlamak isterse
yazdığım her şeyi okumadan bırakmamalıdır."
A. Schopenhauer

Türk okuru Schopenhauer ile uzun süredir tanışıklık içindedir. Bu tanış olmayı daha Ahmet Mithat Efendi'ye; onun, *Schopenhauer'in Hikmet-i Cedidesi (1886-1887)* nam eserine değin geriye götürebiliriz. Ancak Ahmet Mithat'ın bu tanışıklığı da filozofun eserlerini tam olarak incelemeden, onun hakkında okuduğu bazı Fransızca metinler üzerinden olmuştur. Şu olgunun hemen teslim edilmesi gerekir ki henüz Schopenhauer'in ölümünün üzerinden 30 yıl bile geçmemişken, kendi kültürümüze pek de yakın sayılmayacak, onunkiler gibi düşüncelerin Osmanlı entelijansiyasında dikkate alınması takdire şayandır. Her ne kadar Ahmet Mithat Efendi'nin Schopenhauer hakkındaki bilgisi yetersiz ve yanıltıcı olsa da - nitekim o, gençleri buhrana sürüklediği gerekçesiyle Beşir Fuat'ın intiharından Schopenhauer'i sorumlu tutacak denli ileri gitmiştir- onu, elinde tetkik edebileceği metinler olmadığı için mazur görebiliriz. Ne var ki günümüz okuru için durum böyle olmaktan farklıdır. Artık elimizde gerek Schopenhauer'in gerek başka düşünürlerin pek çok eserinin tercümeleri var. Ancak Schopenhauer bakımından durum şudur ki filozofun şu ana değin Türkçeye tam metin olarak aktarılan hiçbir eseri yoktur. Ortada pek çok tercüme olmakla birlikte bunlar orijinal eserlerin içinden seçilmiş pasajların tercümesi biçimindedir. Ayrıca yabancı dillerde yazan filozofların kullandıkları kavramlar bağlamında da bir Türkçe felsefe dili uzlaşısı tam olarak tesis edilmiş değildir. Başka birtakım eksikliklerden, yanlışlıklardan da söz etmek mümkündür. Ne var ki Kant gibi, Schopenhauer gibi önemli düşünürlerin tercüme edilmeleri hususunda kurumsal bir yaklaşımdan söz edilemediği, üniversitelerin ve ilgili uzmanların tercüme süreçlerinde aktif rol almalarının mümkün olamadığı, külliyat halindeki eserlerin ekip çalışmalarıyla ele alınamadıkları bir düzende bu tür eserlerin tercümeleri doğal olarak kişisel gayretlerle mahdut kalmaktadır. Hal bu iken eldeki tercüme parçalarını eleştirmek, yermek bir yana, ferdî gayretlerinden ve düşünürleri bir biçimde Türk okurlarıyla tanıştırdıklarından dolayı söz konusu mütercimlere teşekkür etmemiz gerekir. Ne var ki gerçek teşekkür, açılan yolları daha ileriye götürmek gayretiyle asıl anlamını bulur.

Elinizdeki tercümeyi hazırlarken özellikle iki metni esas aldık. Bunlardan biri Schopenhauer'in 200. doğum yılı vesilesiyle Ludger Lütkehaus'un hazırladığı ve Haffmans Verlag AG Zurich tarafından 1988'de basılan beş ciltlik *Arthur Schopenhauer's Werke in Fünf Banden* oldu. Tercümeye kaynak olarak kullandığımız diğer bir metin ise 2018'de Nikol Verlagsgesellschaft tarafından basılan ve bir "metin kritik" de içerecek şekilde Wolfgang Frhr. von Löhneysen tarafından hazırlanan *Arthur Schopenhauer Sämtliche Werke* oldu.

Schopenhauer düşüncesinin ana ekseni etrafında ağırlıklı olarak kullanılan kelime ve kavramlar, tercümede filozofun temel felsefesi dikkate alınarak en doğru kelime ve kavramlarla karşılanmaya çalışıldı. Bu kelime ve kavramlardan bazıları için gerekçelerimiz şunlar oldu:

Schopenhauer düşüncesinde en merkezî ve temel kavram olan *Wille* kelimesinin bazı tercümelerde *isteme, istenç, istem* gibi çevrildiği görülüyordu. Ancak *irade* kavramı Schopenhauer felsefesinde, her zaman eylemle bir arada bulunan temel metafizik ilkedir. Türkçedeyse irade koymak, iradesini göstermek, halk iradesinin tecellisi… gibi kalıplaşmış ifadelerde de açıkça görüldüğü üzere eylem gönderimi olan kelime iradedir.

Bir diğer kelime *Vorstellung* ise Türkçeye *tasarım* olarak aktarılıyordu. Oysa *tasarım* özne lehine özne-nesne birlikteliğini bozar. Schopenhauer felsefesinde ise özne-nesne asla birbirlerinden ayrı düşünülmez. *Tasavvur* kelimesi ise öznenin dünya bakımından taşıyıcı öge olmasını *tasarım*a nispetle daha doğru ifade eder. Zira tasavvur, *tasarım*da olduğu gibi özne tarafından kurulmayı ifade etmez, bilakis öznenin nesneyle irtibatına vurgu yapar. Burada önerilerden biri de "temsil" kelimesi oldu. Ancak *temsil*de ise bu kez nesne lehine özneyi indirgemek gibi bir hal söz konusuydu. Ayrıca *temsil* kavramı daha ziyade Husserl'in fenomenoloji anlayışında karşılık bulabilir gibi görünüyor. *Verstand* kelimesi için anlak, anlama yetisi, kavrama yetisi ve müdrike gibi karşılıklar söz konusuydu. Özellikle *anlak* Kant'ın *Kritik der reinen Vernunft (Arı Usun Eleştirisi)* eserinin Türkçe tercümesi dolayısıyla yerleşmiş gibi görünüyordu. Ancak bu terim Türkçe içinde adeta zorlama bir mana sunuyordu. Bizim klasik düşüncemizin de ele alındığı bir tartışma (Bu değerlendirmeyi hocalarımız İÜ Felsefe Bölümünden Prof. Dr. Mehmet Günenç ve Marmara İlahiyat Fakültesinden Prof. Dr. Ömer Türker ile yaptık.) neticesinde *idrak* kelimesinin -ki müdrike, idrakin ismifailinin müennesi olarak işin içine bir de eril dişil ayrımı katacaktı- yerinde bir karşılık olacağına kanaat getirildi. Kelime Kant'ın, aklın komponentlerini ayırırken izlediği yolun İslam felsefesi bakımından paraleline denk düşüyordu. Başka

bir seçenek olarak izan kelimesi de düşünüldü ancak bu kelime felsefe literatüründe kavramsallaşmamış olduğu ve kullanılmadığı için felsefi terminolojiye çok yabancı kalacaktı. *Erscheinung* kelimesi, Schopenhauer felsefesi bakımından hakikat olan, metafizik ilke iradenin, değişik biçimlerde ortaya çıkması, belli bir özün değişik formlarda görünür olması anlamında *tezahür* kelimesiyle karşılandı. *Subje* ve *Obje* kelimeleri *özne* ve *nesne* olarak Türkçe karşılıklarıyla kullanıldı.

Das Ding an sich tanımı Türkçe felsefe jargonunda iyice yerleştiğinden halihazırda kullanıldığı biçimiyle *kendinde şey* olarak kabul edildi. *Anschauung* terimi de Türkçeye *sezgi, görü* kelimeleriyle tercüme ediliyordu. Bu terimi metnin anlam akışı içerisinde daha uyumlu olduğunu düşündüğümüz *mütalaa* yahut *telakki* olarak bazen de Prof. Dr. Milay Köktürk Hocamızın tashihiyle, içe dönük bir deneyimleme anlamını verdiği yerlerde *temaşa* kelimesiyle karşıladık. *Moral* kelimesi de tamamen *ahlak* kelimesi ile karşılandı. Bu tercihin sebebi, filozofun metinlerinde kelimeyi genel manada ahlak karşılığında kullandığını açıkça görebileceğimiz mufassal ahlak bölümlerinin olmasıydı.

Kelime seçimlerinden eski lisana yakın duran bir tercüme izlenimi oluşsa da esasen çağdaş okurun anlayışını kolaylaştıracak kelime kadrolarıyla çalışmaya gayret ettik. Söz konusu kelimeler, filozofun düşüncesinin merkezî kavramları olarak en doğru biçimde yerleştirilmeye çalışıldı.

Bunlar dışında filozofun orijinal metni içerisinde Yunanca, Latince, Fransızca, İngilizce gibi başka yabancı dillerden yapılan alıntılar, kullanılan atasözleri, deyimler yahut bazı felsefi terimler, filozofun atıfları ve şahsi açıklamaları metnin ahengini bozmamasına dikkat edilerek dipnotlara alındı, çevirmenin notu yahut açıklamalarıysa bunlardan ayrılması amacıyla köşeli parantez içinde verildi.

Tercümenin hazırlanması aşamasında çalışmamıza teveccüh gösteren Frankfurt merkezli Schopenhauer Gesellschaft (Schopenhauer Cemiyeti/Kuruluş: 1912) ve bu topluluğun başkanı olarak Prof. Dr. Matthias Koßler, ilgili cildin içeriğini de dikkate aldığı özlü bir ön söz ile destek verdi.

Yukarıda adları geçen ve üzerimizde pek çok emekleri olan Prof. Dr. Mehmet Günenç ve Prof. Dr. Ömer Türker'e, doğru kavramları bulma konusunda yardımları ve gönülden destekleri için; bu uzun metni ince ince eleyip, paklayarak tashih eden kıymetli dostumuz Hüseyin Özdemir'e titizliği ve hassasiyeti için; Prof. Dr. Milay Köktürk'e metnin kaderini değiştirecek nitelikte tespit ve değerlendirmeleriyle, yoğun programı arasına Schopenhauer'i de alma teveccühünü gösterdiği için; tüm tercüme sürecini

son derece profesyonel ve bir o kadar da samimiyetle yürüten editörlerimiz Ayşegül Büşra Çalık ve Göktürk Ömer Çakır'a her ihtiyaç duyduğumuzda ellerinden gelen desteği verdikleri için ve Ötüken Neşriyata Schopenhauer metinlerinin Türkçeye kazandırılması hususunda gösterdikleri vizyoner tavır ve eksiksiz kurumsal destekleri için teşekkürlerimizi sunarız.

Sözün sonunda her insanın zaruri ihtiyacı, manevi desteğini alacağı birinci dereceden kaynak olarak ailelerimize hakları ödenemeyecek varlıklarından dolayı aciz teşekkürlerimizi sunarız.

İstanbul, Ekim 2019
Gürkan BAŞAY

İstanbul, Ekim 2019
Murat KAYMAZ

İDEAL VE REALİTE TEORİLERİNİN TARİHİ ÜZERİNE BİR TASLAK

Multi pertransibunt, et augebiturscientia
"Birçokları öteye beriye koşacak ve bilgi arttırılacak."

Danyal, 12.4